

Božićne crkvene pučke popijevke

s. Domagoja Ljubičić

Božićno vrijeme označava početak nove godine. Počinje s Prvom večernjom rođenja Gospodnjega, a završava nedjeljom koja slijedi nakon 6. siječnja, tj. blagdanom Krštenja Gospodnjega.

Hrvatska riječ *Božić* zapravo je umanjenica riječi *Bog*. Preuzeta je kao naziv jednog od tri najveća kršćanska blagdana (Uskrs, Duhovi i Božić). Božić je dan kad se rodio mali Bog, Isus Spasitelj. Latinski izraz *Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi* označava rođenje Gospodina našega Isusa Krista u ljudskom obliku. Božić se u počecima kršćanstva nije slavio, a u ranom srednjem vijeku zasjenio ga je blagdan Bogojav-

ljenja. Prvi trag slavljenja Božića nalazi se u *Depositio episcoporum* i *Depositio martyrum*, kalendarskom popisu dana smrti rimskih biskupa i mučenika iz 354. godine, autora Dionisia Furia Filocalusa, iz čega proizlazi da se već 336. godine blagdan Kristova rođenja u Rimu slavio 25. prosinca.¹

Središte i vrhunac božićnih svetkovina svakako je euharistijsko slavlje – sv. misa. Unutar toga liturgijskog slavlja potrebno je razumjeti povijesni

RUŽA S. DOMAGOJA LJUBIČIĆ, Klanjateljica Krvi Kristove, profesorica je na Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« Katoličkog Bogoslovnog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje kolegij Gregorijansko pjevanje – Psalmodija i liturgijsko sviranje. Voditeljica je mješovitog zbora u župi sv. Male Terezije, Miramarska 92. i ansambla »Pelikan« Klanjateljica Krvi Kristove s kojim je snimila tri nosača zvuka i održala velik broj koncerata, kako u zemlji tako i izvan nje. Duži niz godina suradnica je časopisa sv. Cecilija.

razvoj liturgijskog pjevanja i njegovu duhovno-kulturnu baštinu, koja je nezaobilazni i sastavni dio euharistijskoga slavlja. Naime, glazba impresivno utječe na čovjeka te stvara ozračje radosti i svečanosti u pripravljanju i slavljenju blagdana. U tom pogledu ni hrvatski narod ne zaostaje u usporedbi s drugim narodima pa bogatom i specifičnom povijesnom tradicijom stvara golem opus posvećen božićnom liturgijskom vremenu i misteriju rođenja Djeteta Isusa.

Hrvatski božićni napjevi odraz nalaze u književnosti i umjetnosti te su kao takvi slika božićnog otajstva, objavljenoga i prepjevanoga evanđelja. Evanđelje je stoljećima nadahnjivalo pjesnike i skladatelje da liturgijskim i biblijskim sadržajem prenesu ozračje božićne radosti zbog Novorođenog Kralja. Zanimljiva je i tvrdnja M. Gavazzia da se poneke hrvatske božićne popijevke svrstavaju »među najstarije primjere hrvatskog stihotvorstva« te se može ustvrditi da je upravo hrvatska baština najbogatija božićnim popijevkama. Stoga ne čudi mnogobrojnost nastalih popijevki na hrvatskom tlu. Teško ih je pobrojiti jer su uglavnom sačuvane usmenom predajom. U njima se odražava pjesnički izričaj, koji je redovito usmjeren prema jaslama u štali u koji-

ma leži Novorođenče. Gotovo svi spominju Isusovo rođenje u štali, patnju i siromaštvo na samom početku života, Mariju i Josipa, ali i pastire, napose prisutnost neopisive tajanstvene radosti unatoč velikoj izvanjskoj bijedi. Opjevano siromaštvo odražava veliku Božju sličnost sa siromašnim čovjekom i svime onim što se događa u ljudskom životu. Štoviše, uvodi nas u veliko spasenjsko Otajstvo rođenja Gospodina našega Isusa Krista.

Prema sačuvanom rukopisnom glagoljskom *Pariškom zborniku – Code Slave II* iz 14. st. najstarija i prva zabilježena hrvatska narativna božićna pjesma je *Bog se rodi v Vitliomi*. Popriličan broj popijevki, njih 13, nalazi se u jednoj od najstarijih zbirki narodnoga duhovnog sadržaja, u poznatoj **Pavlinskoj pjesmarici** iz 1644. godine, te u jednom od značajnijih hrvatskih zbornika **Cithara octochorda** iz 1701. godine, koji sadrži 29 božićnih napjeva. Značajna je i pjesmarica iz 1803. *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah*, Budim 1850., koja je nastala na istoku Hrvatske, prva orguljska partitura koju je pripremio slavonski franjevac o. Marijan Jaić²; zatim *Virgini Matri*, Zagreb 1921., i *Hrvatski crkveni kantual*, Zagreb 1934. (za ta dva posljednja naslova naknadnu harmonizaciju i obradu napjeva načinio je

Nepobitna je činjenica da su pučke božićne popijevke nastajale stoljećima dok nisu dobile svoj današnji oblik. Temeljene su i nadahnjivane etnoglazbom našega naroda uz prisutnost gregorijanskih napjeva, barem u razvoju onih zapisanih u najstarijim zapisima. Plod su hrvatskoga pučkog genija, potvrda iznimne kulturne raznolikosti koja se prenosila s naraštaja na naraštaj i tako su postale prepoznatljiva općenarodna svojina.

Franjo Dugan i članovi Cecilijinskog društva) te krajnje opsežna hrvatska liturgijska pjesmarica *Pjevajte Gospodu pjesmu novu* (PGPN) iz 1985. Zahvaljujući diskografskim produkcijama u dvadesetom stoljeću, zaživjeli su mnogi kvalitetni napjevi različitih obrada i izvedbi na mnogim nosačima zvuka koji su ostali kao pečat sve do danas sačuvane i neprocjenjive baštine u Hrvata.

Kako su nastale pučke božićne popijevke?

Nepobitna je činjenica da su pučke božićne popijevke nastajale stoljećima dok nisu dobile svoj današnji oblik. Temeljene su i nadahnjivane etnoglazbom našega naroda uz prisutnost gregorijanskih napjeva, barem u razvoju onih zapisanih u najstarijim zapisima. Plod su hrvatskoga pučkog genija, potvrda iznimne kulturne raznolikosti koja se prenosila s naraštaja na naraštaj i tako su postale prepoznatljiva općenarodna svojina. Tragajući za vjerodostojnim izvorima, poznati zagrebački povjesničar, etnograf, glazbeni pisac i kanonik Janko Barle (1869.-1941.), vrsni poznavalac crkvene glazbe, u časopisu *Sveta Cecilija* iznosi tvrdnju da našim suvremenim popularnim popijevkama, kao što su *Kyrie eleison*, *Svim na zemlji*, *Neba dvorani*, *Radujte*

se narodi, O Betleme, Veselje ti navješćujem..., nema traga prije 19. st. Dalje navodi kako tiskana izdanja *Citharae octocordae*, rukopisne pjesmarice, pa ni one njemačke i češke, nemaju ni srodnost ni obilježja naših pučkih popijevki. Time potvrđuje tezu originalnosti, tj. da su napjevi ipak morali nastati na našem tlu i da nisu uočeni neki drugi utjecaji na njih. Barle još smatra da je Adam Alojzije Baričević (1756.-1806.), župnik Sv. Marije u Zagrebu, bio samo autor teksta popularnih napjeva. Najvjerojatnije je skladatelj bio orguljaš zagrebačke prvostolnice, vrsni glazbenik Franjo Langer (1788.-1823.), a pjevao ih je zagrebački prebendar Ivan Siart, tada smatran dobrim pjevačem kod službe Božje. Tu tvrdnju Barle zasniva na zabilješci kanonika Adama Mravineca (1786.-1850.) koji je zabilježio da je A. Baričević običavao svake godine za zornice i mise božićnog razdoblja spjevati nove popijevke.³

I susjedni su narodi svojim napjevima izravno ili neizravno utjecali na naše stvaralaštvo. Mnoge su njihove pjesme zaživjele i u hrvatskom narodu te su se s vremenom stopile s našom baštinom i postale dio nje. Takve su popijevke: *U se vrime godišća, Spavaj, spavaj, ditiću...* Postoji, naime, čitav niz preuzetih popijevki iz drugih naroda, a kako su ih svirali strani orguljaši u hrvatskim crkvama one su postupno mijenjale, zapravo kvarile ukus našega naroda. Nesadržajnim tekstovima, ritmom i melodijom suprotstavljalo se hrvatskoj glazbenoj tradiciji koja je tako gubila svoju osobitost izričaja, crkvenost i nacionalnu vlastitost.

Vrlo važna činjenica je i ta da je u velikim razmjerima prisutna tržišna utrka i komercijalizam u liturgijskom razdoblju došašća i Božića. Ne možemo ne uočiti beskrupuloznost mnogih obrađivača, koji svojim bezobzirnim obradama i »popravicima« melodijski, ritmički i harmonijski narušavaju

originalnost te mijenjaju vjerodostojnost i izvornost popjevaka do te mjere da ih se ne može ni prepoznati.

Drugi vatikanski sabor

Glede primjene popjevaka u misnom bogoslužju uočen je u nas običaj, i to veoma raširen, da se neki nepromjenjivi dijelovi mise u božićno vrijeme zamjenjuju popularnim božićnim popijevkama. Te »zamjenske« božićne popijevke nisu svuda iste pa tako nije jednak ni njihov redosljed izvedbe.

Ideja o zamjeni misnih dijelova popularnim pučkim popijevkama u vrijeme zasjedanja II. vatikanskog sabora, kao i neposredno nakon njegova završetka, izazvala je i na našem prostoru velike raspre i žustre polemike, što se najizrazitije očitovalo na području hrvatskih božićnih popjevaka. Dva su temeljna stava u tom pogledu i može se jasno govoriti o pristašama dviju skupina. Prva se svrstala uz tezu kako treba nastaviti s dotadašnjom ustaljenom praksom zamjenjivanja promjenjivih i nepromjenjivih misnih dijelova, a druga je osporavala tu

tezu konkretnim stavom da se u bogoslužju koriste izričito službeni tekstovi za promjenjive, a osobito to vrijedi za nepromjenjive dijelove mise. No tijekom vremena uzburkale vode su se smirile i u praksi je zapaženo prihvaćanje razmišljanja obiju strana. Također su u *Uputama* Rimskog liturgijskog vijeća i Kongregacije obreda »*Musicam sacram*« od 5. ožujka 1967. naznačene smjernice praktičnog provođenja liturgijske konstitucije *Sacrosanctum concilium* ne gubeći iz vida pastoralno načelo po kojem je uloga glazbe *promicanje i podržavanje aktivnog sudjelovanja svih sudionika u bogoslužju*. Stoga je i Biskupska konferencija Jugoslavije na zasjedanju 28. listopada 1969. u Đakovu izdala sljedeću odredbu: »U adventu, korizmi i na blagdanе smiju se umjesto liturgijskog teksta ulazne, prinosne i pričesne pjevati hrvatske pučke pjesme, ali uz dva uvjeta:

a) pjesme moraju biti uzete iz *Hrvatskog crkvenog kantuala*, Zagreb 1934.

b) sadržaj pjesme mora po smislu odgovarati misteriju blagdana ili cr-

kenog vremena« (*Rimski misal*, I. izd., Zagreb 1969., uvod).

Hrvatske božićne popijevke

■ **Kyrie/Christe, eleison** jedna je od najsvečanijih i najpjevnijih tropiranih pučkih popijevki preuzetih iz *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah*, Budim 1850. Prošireni je oblik zaziva *Gospodine, Kriste* i *Gospodine, smiluj se*, čemu je pridodan kraći izričaj vjere vezan uz motive povijesnog događaja Isusova rođenja. U postojećim strofama, a ima ih šest, uvelike je izražena začuđenost samog pjesnika što se Bog rađa u štali, u najvećem siromaštvu. Čak se i pjesnik prepoznaje u njemu. Napjev je nastao na tlu Međimurja između 1820. i 1835. godine, a prema prvom rukopisnom zapisu u krugu obitelji Kollay. Najvjerojatnijim autorom teksta smatra se kotoripski orguljaš Janko (Januš) Kollay u drugoj polovici XVIII. i prvoj polovici XIX. st. Njegov sin Ambroz popijevku bilježi u svoju rukopisnu pjesmaricu *Popevke Bosichne Ambrosiussa Kollay 1835*. Zanimljivo je i to da je posljednji vlasnik navedene pjesmarice bio već spomenuti muzikolog i kanonik Janko Barle. Može se sa sigurnošću ustvrditi da ga je početkom 20. st. Franjo Dugan melodijski i ritmički prilagodio dvodijelnom napjevu osuvremenivši ga riječima Ferde Rožića.⁴

Prvi dio popijevke obuhvaća prva dva stiha, a to je osam taktova u obliku dvostruke male rečenice (4+4). Melodija se razlikuje samo u ritmu prvog i petog takta (zbog teksta), ali je zato harmonizacija F. Dugana ista u obje rečenice te završava polovičnom kadencom na dominantu, uz kadencirajući kvartsekstakord.

Drugi dio obuhvaća treći stih koji se dvaput ponavlja, a sastoji se od šest taktova s repeticijom (6+6). Počinje šestim stupnjem Es-dura, koji završava autentičnom kadencom s karakterističnim zaostajaličnim kvartsekstakordom na dominantu.

■ **Svim na zemlji**, preuzeta iz *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah*, Budim 1850., u harmonizaciji F. Dugana parafraza je svečanog hvalospjeva stare Crkve *Slava Bogu na visini*. Naviješta radosni mir na zemlji, mir koji je poslan s neba, izriče poruku radosti i potiče na odricanje od grijeha te budi u čovjeku zahvalnost Bogu što je poslao svoga Sina na zemlju.

Dvodijelna je pjesma, zapisana u Es-duru, čiji prvi dio obuhvaća prva dva stiha od osam taktova u obliku dvostruke male rečenice (4+4=a+a). Melodija se, uz neznatne izmjene u Duganovoj harmonizaciji, doslovno ponavlja u drugom stihu te kadencira iz Es-dura u dominantu (B-dur). Potom, njegov drugi dio, obuhvaća treći i četvrti stih, a sastoji se od osam taktova koji se s istim tekstom dvaput ponavlja i čine malu periodu (4+4=b+b1)

■ **Radujte se, narodi**, iz *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah*, Budim 1850., harmonizacija F. Dugana, jedna je od mnogobrojnih popijevki u kojoj pjesnik već od prvoga retka naglašava radost i poziva narod da se djetinjim srcem raduje poradi Kristova rođenja, kojemu pristupaju i pjevaju svi narodi. Svojim radosnim klikajućim stihovima snažno je ukorijenjena u narodu. U njoj se izražava radost izazvana događajem Isusova rođenja po kojemu se svemu svijetu očitovala dobrota našega Boga.

Dvodijelna je pjesma, zapisana u Es-duru, čiji prvi dio ima četiri, a drugi šest taktova. Oba dijela su s repeticijom: prvi dio se ponavlja s novim, a drugi s istim tekstom. Prvi dio je mala rečenica s kadencom na tonici, a drugi dio je proširena rečenica od šest taktova koja je sastavljena od dvostruke fraze (2+2 takta), različito harmonizirane, te dva takta proširenja (kadenca).

■ **Veselje ti navješćujem** dvodijelna je popijevka u C-duru, preuzeta iz zbirke Đ. Vejkovića, 1807., u harmonizaciji F. Dugana. Sam naslov popijevke ističe osjećaj raspevanosti pučke vjerničke

duše. Uvelike je izražen romantičan i idiličan odnos majke i djeteta, snažna majčinska ljubav koja mu pjeva slatku uspavanku. I ovo je jedna u nizu čudesnih, svečanijih i ljepših napjeva gdje ne manjka radosti i veselja nadahnutih Lukinim evanđeljem 2,10-11: *Ne bojte se! Evo javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod! Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin*. To je poruka radosti koju je anđeo uputio betlehemske pastirima u svejoj noći dolaska Novorođenoga Kralja na zemlju. Pjesnik je zapanjen Božjim rođenjem u siromaštvu, *On kralj nebeski rađa se u štalici, na slamici!*

Njezin prvi dio ima osam, a drugi deset taktova. Prvi dio je dvostruka mala rečenica (4+4) koja se melodijski i harmonijski ponavlja doslovno, ali s različitim tekstom; drugi dio obuhvaća sljedeća dva stiha (*još mali...*). Melodija prvog i drugog takta potpuno je jednaka, a u harmonizaciji su neznatne razlike. Slijedi dio od četiri takta (*kog stvorenje...*) napisan kao dvostruka fraza (2+2), različite harmonizacije. Posljednja četiri takta su u obliku dviju korespondirajućih fraza (2+2): *On naš Spasitelj...*

■ **Rodio se Bog i čovjek** iz zbirke Đ. Vejkovića, 1807., harmonizacija M. Leščana. Autor teksta, pjesnički nadahnut, prikazuje stvarnost Božjeg rođenja kao čovjeka, s uvijek nazočnim motivom siromaštva. Napjev je odraz vlastite duše, povijesti i sadašnjosti, a onda niže strofe s detaljima Kristova rođenja: rođenje među životinjama, poklon pastira, dolazak mudraca i okrutna životna stvarnost. To je dvodijelna popijevka od šesnaest taktova, harmonizirana u E-duru, pravilnog je dvodijelnog prijelazno-romantičnog oblika (8+8=aaba).

Prvi je dio napisan u obliku male periode: a+a1 (4+4 takta), koja od početne forte dinamike prelazi u sedmom i osmom taktu u *mp*. Slijedi drugi dio koji je sastavljen od dviju rečenica: b+a1. Prva četiri takta (b) donose

dvostruku dvotaktnu frazu (2+2 takta) u *mp* dinamici. Završni dio (*a mir ljudma..*) ponavlja a1 rečenicu iz prvog dijela.

■ **O pastiri, vjerni čuvari** stara je hrvatska božićna narodna dvodijelna popijevka, harmonizirana u e-molu u obradi M. Leščana. Već u samom nazivu i stihovima popijevke iskazuju se nezaobilazni motivi: pastiri koje Bog odabire da se među njima rodi Krist. Iako nam je autor napjeva nepoznat, ne može se osporiti da je i prisutno sažimanje suvremenoga i prisutnost ondašnjosti.

Melodijski prvi dio, kojim su obuhvaćena prva dva stiha, dvostruka su mala rečenica (4+4), ali je harmonizacija različita, a različit je i tekst (prva dva stiha). Modulira iz e-mola u paralelni G-dur.

Drugi dio donosi zadnja dva stiha u obliku proširene male rečenice od šest taktova (4+2) koja se dvaput ponavlja (6+6), ali različite harmonizacije i teksta čiji dio modulira u D-dur i kadencira na dominantu (A-dur).

■ Popijevku **Zdravo budi, mladi Kralju** u harmonizaciji V. Žganca moguće je nazvati i *međimurskom božićnicom*. Prepjevana je s kajkavskog narječja. Jednostavna je i čista narodna melodija, koja s puno žara pozdravlja novorođenoga mladog Kralja, rođenog u štalici. Naročito su zanimljive posljednje strofe koje vjernike izravno uključuju u slavlje Isusova rođenja.

Napjev je zapisan u D-duru, melodija je složena od šest tonova (d1-h1) u 5/8 mjeri s naglascima karakterističnim za peterodobnu mjeru (2+3, 3+2) koji se nepravilno izmjenjuju. Sastoji se od osam taktova, tj. dvije rečenice (4+4). Posljednja dva takta obiju rečenica su ista, ali ih autor nije harmonizirao istovjetno.

■ Popijevka **Dvorani neba** biser je pučke izričajnosti, koja s jedne strane prikazuje jednostavan svijet pastira, mudraca, tj. kraljeva, anđela, štalice,

jaslica i zvijezde vodilje, a s druge pak strane ne skriva krutu stvarnost u kojoj se nalazi novorođeni Isus, Marija i Josip, a uz to i neprijateljska prijetnja kralja Heroda. Popijevka je preuzeta iz pjesmarice *Napivi bogoljubnih ćerkvenih pisamah*, Budim 1850., u harmonizaciji F. Dugana u Es-duru s pet strofa od po dva stiha teksta.

Dvodijelna je pjesma, čiji prvi dio (prvi stih) sadrži šest taktova, a drugi (drugi stih) osam taktova (6+2), s tim da se drugi dio doslovno ponavlja te stvara vrlo često korišten oblik **ABB**.

Dio **A** se u melodijskim valovima kreće uzlazno i kadencira plagalnom kadencijom Es-dura tako da dio **B** može izravno početi subdominantom (As-dur).

Dio **B** od najvišeg, početnog tona (c2) polako spušta melodiju u miran završetak autentičnom kadencijom Es-dura. Melodija i stih završavaju na polovici šestog takta dijela **B**, ali se preko sekundarne dominante nastavlja s dva takta proširenja ponovivši posljednju riječ (*porodom*) melodijom petog i šestog takta.

■ Tekst svečanog napjeva **O Betleme** nadahnut je biblijskim tekstom u harmonizaciji F. Dugana u Es-duru. Obrađuje motiv gradića Betlehema i vidi Krista kao slavnog vojvodu iz Davidova poroda, a zapravo je prepjevani tekst proroka Miheja, 5,1: *A ti, Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom...* Usklađenost stihova u izraženim strofama uspavanka je Isusu i daje mu nježnost i toplinu da ne *plače sav od studeni*. Pjesnička izražajnost i vrlo prepoznatljiva ritmička struktura jak su dokaz da je i ova popijevka dar nepoznatog hrvatskog autora, preuzeta iz pjesmarice *Napivi bogoljubnih ćerkvenih pisamah*, Budim 1850.

Napjev je mala trodijelna pjesma (**abc**) s uobičajenim ponavljanjem (**aa/bcbc**). Prvi dio (**aa**) je dvostruka mala rečenica (4+4), koja kadencira na

tonici osnovnog tonaliteta (Es-dur), sve se doslovno ponavlja, samo je tekst različit. Potom drugi dio (**b=4** takta) modulira u dominantu (B-dur), a u trećem dijelu (**c=4** takta) jednostavnim dodavanjem tona (as) na početku nastaje dominantni četvero-zvuk Es-dura i time se izravno vraća u početni tonalitet.

Sva tri dijela (**a,b,c**) počivaju na potpuno istom ritamskom obrascu od četiri takta koji se doslovno ponavlja u sve tri različite melodije.

■ **O Betleme**

Druga narodna popijevka iz Podravine koju je M. Leščan harmonizirao u D-duru, a sastoji se od tri dijela – **abc**. No ovoga puta svaki dio ima tri takta. Prva dva su u peterodobnoj, a treći u šesterodobnoj mjeri.

I u toj popijevci ponavljanja su ista shema kao i u ostalim trodijelnim pjesmama – prvi dio **a** se ponovi, zatim slijede dijelovi **b** i **c** koji se zajedno ponove te tako nastane **aabcbc**.

■ **U to vrijeme godišta**

S povijesnog je gledišta zanimljiva suradnja, pa tako i razmjena napjeva pojedinih regija, npr. sjeverne i južne Hrvatske. Jedna od najpoznatijih popijevki **U se vrime godišća** djelo je nepoznatog pjesnika. Polazište joj je prevedeni napjev stare latinske pjesme *In hoc anni circulo, iz repertorija Saint-Martial* (Francuska), 11. st. Isusovo rođenje opisuje kronološki, a pjeva se uz jezične prilagodbe od srednjega vijeka do danas, u mnogo lokalnih varijacija te velik broj zabilježenih i nezabilježenih napjeva po cijeloj Hrvatskoj. Jedna je od najpopularnijih i najdugovječnijih prastarih božićnih pjesama iz južne Hrvatske, gdje se pjevaju sve strofe, njih 21, dok je u kontinentalnoj Hrvatskoj skraćena na samo četiri strofe. Kao hrvatska prijevodna varijanta teksta popijevke **Vu to vreme godišća** zapisana je u Pavlinskom zborniku iz 1644.; *Cithara octochorda* iz 1701. **Va se vrime go-**

dišća; sjeverno Primorje i južniji dio priobalja *U se vrime godišta*. Hrvatska liturgijska pjesmarica *Pjevajte Gospodu pjesmu novu* (Zagreb 1985.) donosi više napjeva toga teksta.

Prva dva stiha napjeva imaju istovjetnu melodiju od četiri takta. Anzelmo Canjuga u harmonizaciji zadržava osnovne funkcije promijenivši neznatno akorde. Melodija se kreće u dubljem registru (od c1 do f1) i kadenca autentičnom kadencom na tonici F-dura. Treći i četvrti stih tvore sljedećih osam taktova. U prva dva takta melodija se penje u vrhunac (b1), a zatim u četvrtom taktu slijedi kadenca na tonici u tercnom položaju (a1). Posljednji stih u sekvenci spušta melodiju od vrhunca b1 (3. takt) preko a1 (5. takt), potom g1 (7. takt) u savršenu autentičnu kadencu – oktavni položaj. Svih osam taktova se doslovno ponavlja s istim tekstom.

■ **Tama je svud** popijevka je suvremenijeg datuma skladatelja R. Tačlika sa stihovima D. M. Domjanića. Narativni tekst napjeva pomalo stvara bajkoviti dojam lirskog ugođaja u nedostatnosti dubine i vjerskog značenja.

Dvodijelna je popijevka od šesnaest taktova. Prvi dio čini **A=4+4** takta. Prva rečenica završava u četvrtom taktu frigijskom kadencom na dominantu a-mola, a druga autentičnom kadencom na tonici G-dura. Melodija se od početnog c2 kvartnim skokom spušta postupno u malim valovima na završni e1 u četvrtom taktu, a u petom se od e1 kvartnim skokom melodija uspinje postupno do vrhunca d2 (sedmi takt) te silazi u kadenci na g1. Drugi dio, **B=4+4** takta, od samog početka – c2-g1 – podsjeća na dio **A**, ali je znatno izmijenjen i ne penje se više prema vrhuncu, već silazi do najnižeg tona (c1). Riječ je zapravo o C-duru s autentičnom kadencom u četvrtom taktu. U petom taktu melodija se penje od c1 do a1 i brzo se vraća te završava frigijskom kadencom (IV-V) u a-molu.

Ritam napjeva je ujednačen dvotaktnim frazama sa zastojeom u svakom parnom taktu.

■ **Narodi nam se kralj nebeski** smatra se jednim od najstarijih, najveličanstvenijih, najpoznatijih i najomiljenijih hrvatskih narativnih božićnih napjeva. Božićna je himna koja potječe iz sjevernohrvatskog područja iz 13. st., a sačuvana je u mlađim prijepisima – *Prekomurskoj pjesmarici* iz 1593. Napjev ima 11 strofa, u kojima se opijeva cijelo razdoblje božićnog vremena počevši od blagdana sv. Stjepana pa sve do Tri kralja. O tom remek-djelu u malome i njegovoj povijesti svjedoče i zapisi *Pavlineske pjesmarice* iz 1644., sva tri izdanja *Citharae octochordae*, 1701., 1723. i 1757., te *Molitvenik Bara Tomašića* započeo oko 1690., a nastavljen tijekom 18. stoljeća.

Dvodijelna pjesma, koju je A. Klobučar harmonizirao u G-duru, ima šesnaest taktova, tj. četiri male rečenice. Druga i četvrta rečenica melodijski i harmonijski su potpuno iste, no s novim tekstom pa oblik možemo prikazati kao **abcb** – 4+4+4+4.

Prva i treća rečenica melodijski uzlaze od g1 do h1, a zatim silaze do d1 kadencirajući na dominantu (D-dur). Druga i četvrta rečenica počinju skokom velike sekste od d1 na h1, penju se u vrhunac c2 i završavaju na g1 mješovitom kadencom (IV-V-I) u G-duru.

Kada zvijezda divna popijevka je preuzeta iz rukopisne pjesmarice Đure Vejkovića 1807., u harmonizaciji F. Dugana. Namijenjena je pjevanju za blagdan Bogojavljenja ili sv. Tri kralja, čiji tekst govori o kraljevima koje je Bog potaknuo da krenu na put i poklone se Djetetu Isusu.

Napjev se sastoji od četrnaest taktova koji sadrže dvije različite melodije. Prvi dio sastoji se od šest taktova (**a**) koji se ponavljaju doslovce, ali s različitim tekstom (6+6, **aa**). Drugi dio ima osam taktova (**b**) koji se ne ponavljaju te tako nastaje **aab** (6+6+8), što je

karakterističan trodijelni asimetričan bar oblik.

■ **Tri kralja jahahu** narodna je popijevka iz Istre, harmonizacija F. Dugana u E-duru, čijih devet strofa parafrazira priču o kraljevima i njihovu putu: dolazak u Jeruzalem, susret s Herodom, poklon Isusu, darovi... Popijevka je dvodijelna pjesma u kojoj se drugi dio ponavlja doslovce tekstom, melodijom i harmonizacijom.

Prvi dio sastoji se od šest taktova u E-duru s kadencom na dominantu. Melodija se od najdubljeg tona (*h* u predtaktu) u malim valovima penje ka svom vrhuncu (*h1* u petom taktu) te spušta u kadenci na ton *fis1*. Njegov drugi dio ima šest taktova, a kadenca na tonici oktavnim položajem (savršena autentična kadenca). Melodija se u ovom dijelu već na početku penje s tona *h1* na novi vrhunac *cis2*, a onda u smirenim valovima silazi do *e1*.

Bilješke

- 1 Usp. A. P. ERNETTI, *Il canto gregoriano popolare*, Bergamo, 1985., str. 139.
- 2 Marijan Jaić, rođen 4. 7. 1795. u Slavonском Brodu, vjerski je pisac i pjesnik. Prvi je dao hrvatskom narodu zbornik crkvenih pučkih popijevki s orguljskom pratnjom u kojem su uvrštene malobrojne popijevke iz *Citharae octochorde*, neke njemačke i mađarske pohrvaćene popijevke. Za većinu postojećih popijevki nije moguće sa sigurnošću otkriti je li ih Jaić preuzeo od naroda ili iz već postojećih rukopisnih zapisa ili ih je sam skladao. Čini se ipak sigurnijim da je njegov skladateljski opus obuhvaćao uglavnom upravo božićne popijevke koje je nepoznati crkveni glazbenik na početku 20. st. u Zagrebu na više mjesta mijenjao prilagođavajući ih suvremenom hrvatskom književnom jeziku. Njegova najveća zasluga pri skladanju pučkih popijevki je primjena suvremenog glazbenog izričaja, onodobnog skladateljskog umijeća, prožimajući ga s posebnostima hrvatskoga glazbenog folklor, kojeg odlikuje živahan i poletan ritam te jednostavna i pokretljiva melodija. U objedinjavanju tih dvaju načela rada se novi tip hrvatsko-crkvene popijevke koja postaje prepoznatljiv znak hrvatskog vjernika.
- 3 Usp. J. Barle, *O našim božićnim pjesmama*: u Sv. Cecilija, 1922., god. XVI., sv. IV., str. 180.
- 4 Usp. M. Vuk, *Hrvatske božićnice*, Zagreb, 1995., str. 83.-84.